

U. MAHKAMOV, D. MAHKAMOV,
N. MAHKAMOVA, D. ISMOILOVA

**ТУУТОР
ПЕДАГОГИК
ФАОЛИЯТИНИ
ТАШКИЛ ЕТИШИ**

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI**

CHIRCHIK DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI

**U. MAHKAMOV, D. MAHKAMOV,
N. MAHKAMOVA, D. ISMOILOVA**

**TYUTOR
PEDAGOGIK FAOLIYATINI
TASHKIL ETISH**

(uslubiy qo'llanma)

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIV VA O'RTA
MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI CHIRCHIK DAVLAT
PEDAGOGIKA UNIVERSITETI
AXBOROT RESURS MARKAZI

«ZEBO PRINT»
TOSHKENT – 2022

UO'K: 70(075.10)
KBK: 56ya73

U. Mahkamov, D. Mahkamov, N. Mahkamova, D. Ismoilova
Tyutor pedagogik faoliyatini tashkil etish [Matn]: uslubiy qo'llanma / U. Mahkamov, D. Mahkamov, N. Mahkamova, D. Ismoilova.
—Toskent: «ZEBO PRINT», 2022. — 168 b.

Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi asosida tayyorlangan ushbu uslubiy qo'llanma tyutor pedagogik faoliyatini tashkil etish va boshqarishning mazmuni, pedagogik, psixologik, metodik asoslari talabalarni tarbiyalashning o'ziga xos xususiyatlari, ma'naviy jihatlarining nazariy va amaliy mexanizmlari takomillashtirilgan.

Ushbu uslubiy qo'llanmadan "Pedagogika", "Pedagogik mahorat", "Tarbiyaviy ishlar metodikasi", "Ijtimoiy pedagogika" fanlarini o'qitishda va oliy ta'lim professor-o'qituvchilari, tyutor va talabalar hamda keng jamoatchilik foydalanishlari mumkin.

Ma'sul muharrir:

Jabbor Usarov — pedagogika fanlari doktori, professor

Taqrizchilar:

Do'stinazar Ximmataliyev — pedagogika fanlari doktori, professor

Raxmatilla Musurmonov — pedagogika fanlari nomzodi, dotsent

Ushbu uslubiy qo'llanma Chirchiq davlat pedagogika universiteti Uslubiy Kengashining 2022 yil 27 oktyabrdaqi 3-sonli qarori bilan nashrga tavsiya etilgan.

ISBN 978-9943-8555-2-6

*CHDP'ning tashkil etilganligining
5 yillik yubileyiga bag'ishlanadi.*

KIRISH

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning ta'kidlashicha, "Bugun har bir o'qituvchi va tarbiyachi, oliygo'h domlasi ta'lim va ilm-fan sohasidagi eng so'nggi ijobiy yangiliklarni o'quv jarayonlariga tatbiq eta oladigan, chuqur bilim va dunyog'arash egasi, bir so'z bilan aytganda, zamonamiz va jamiyatimizning eng ilg'or vakillari bo'lishlari kerak. Shu ma'noda, jamiyatda o'qituvchi va murabbiylarga bo'lgan hurmat-e'tiborni oshirish, muallim ustozlarning qadri, shah'ni va g'ururini tiklash, ularni ham ma'naviy, ham moddiy qo'llab-quvvatlash bo'yicha ishlar davom ettiriladi". Yurtboshimizning "Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi" asarida yuqorida belgilangan ustuvor yo'nalish va vazifalarning mazmuni va mohiyatini talabalarining ong-u tafakkuriga singdirish, ularni ijtimoiy hayotga tayyorlash, faol fuqarolik pozitsiyalarini mustahkamlash, mas'uliyat, mas'uliyat, huquqiy ong va huquqiy madaniyat, teran dunyog'arash, sog'lom e'tiqodlilik, teran ma'rifatlilik, bag'rikenglik, vaqtini mazmunli tashkil etish, milliy ma'naviy va umuminsoniy qadriyatlarini hurmat qilish, o'zlarining intellektual va ijodiy salohiyatini ro'yobga chiqarish, yoshlar o'rtasida uchrayotgan salbiy holatlarning asl sabablarini aniqlash va oldini olish, huquqbuzarlik va jinoyatchilikni bartaraf etish, milliy g'urur va iftixor, ma'naviy merosni asrab avaylashga qaratilgan insonparvarlik tuyg'usini tarkib toptirish kabilarni faol amalga oshirish eng dolzarb muammolardan hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida" 2019-yil 8-oktyabrdaqi PF-5847-son Faroni, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Oliy ta'lim muassasalarida ta'lim jarayonini tashkil etish bilan bog'liq tizimni takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" 2020-yil 31-dekabrdaqi 824-son hamda "Respublika oliy ta'lim muassasalarida talabalarni turar

joy bilan gamrab olish darajasini oshirish chora-tadbirlari to'g'risida" 2021-yil 9-sentyabrda 563-son qarorlarida belgilangan vazifalarni amalga oshirish tartibi va yo'nalishlariga oid davlat oliy ta'lim muassasalarida talabalar bilan ishlashning yangi tizimi – t'yutorlik faoliyatini tashkil etish to'g'risida namunaviy Nizom qabul qilindi.

Ushbu Nizomda ta'kidlanishicha t'yutor davlatning ta'lim-tarbiya sohasidagi siyosatini amalga oshirishda mavjud bo'lgan dolzarb muammolarni hal etish, yosh avlod tarbiyasidagi ishlarni yangi bosqichga olib chiqishning ustuvor vazifalarini amaliyotga yo'naltirish, davlat ta'lim standartlari talablari asosida talabalarda mustaqil va erkin fikrlashni hamda dunyoqarash va global tafakkur qobiliyatlarini rivojlantirish, "Milliy tiklanishdan – milliy yuksalish sari" tamoyiliga asoslangan holda yoshlarni ona-yurtda sadoqat ruhida tarbiyalash, jamiyatga bo'lgan munosabat, ilm-ma'rifat, ta'lim-tarbiya, o'zbek xalqining tarixi, ma'naviy qadriyatlarini asosida ularda faxrlanish, milliy manfaatlarini amalga oshirishga intilish, boshqa xalqlar va millatlarining milliy qadr-qimmatini, udumlari, adabiyoti va san'atini o'rganish tuye'ularini shakllantirish masalalarining nazariy va amaliy jihatdan takomillashtirish bo'yicha pedagogik faoliyat olib boradi.

T'yutor o'zining faoliyatida malakali va tajribali, chuqur bilimiga ega, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni va o'qitishning innovatsion uslublarini bilishi, klaster metodi asosida boshqa tashkilotlar, yirik kompaniyalar va birlashmalar bilan aloqada bo'lishi asosida ta'lim mazmunini takomillashtirishi, milliy va jahon adabiyoti, musiqqa, kino, haykaltaroshlik, amaliy san'at va boshqa ijodiy yo'nalishlardagi bilimlarga ega bo'lishi, ta'lim jarayonida axborot yangiliklarini joriy etishi, zamonaviy talablarni hisobga olgan holda va tasdiqlangan me'yorlardan kelib chiqib, yangi o'quv laboratoriya, ilmiy tadqiqot ishlarni amalga oshirish, talaba bilan ijodiy tanlovlar, test va boshqa sinovlar o'tkazish asosida ularning bilim, ko'nikma va malakalarini, iste'dodini rivojlantirishga qaratilgan mashg'ulotlar olib borish asosida ta'lim-tarbiyaga oid vazifalarni amalga oshiradi. T'yutor talabalar yoshlariga hozirgi kunda dunyoda ro'y berayotgan ijtimoiy-iqtisodiy o'zgarishlarni ularning ongi va qalbiga yetkazishi O'zbekiston xalqining tarixiy va milliy an'analari, ma'naviy qadriyatlarini hamda jahon madaniyati yutuqlari bilan ularni tanishtirish ilmiy, texnikaviy va badiiy ijodkorligini rivojlantiradi. Ularning tashabbuslarini qo'llab-quvvatlashi

va o'zaro munosabatlar orqali bir-biriga ishonch, o'ziga va o'zgalarga hohol, haqiqat bilan qarashi, o'z oldidagi mas'uliyatini to'lqonli his eta olishi, tarbiya jarayonida talaba shaxsini o'rganishi, o'zaro tushunishi, ularning manfaatlarini hisobga olgan holda o'z munosabatlarini ifodalashi, his tuye'ularini sezishi va ularga ko'mak berishda zamonaviy va oqilona tizim yaratishi, tadbirlarni adolati tashkil etishi, ularda inson va jamiyat haqidagi tasavvurlarini shakllantirish, ijodiy fikrlash, hayotda faol ishtirok etish va tashabbus ko'rsatishga oid ijtimoiy-psixologik munosabatlarni qaror toptiradi. T'yutor jamiyat, davlat va oila oldida o'z mas'uliyatini his etadigan, davlatning ichki va tashqi siyosatini to'g'ri anglaydigan vatandor va xalqparvar shaxsni shakllantirishga e'tibor qaratishi, talaba faoliyatini ziyoratlik, diqqat bilan kuzatishi, ularga yordam berishi, muammolarni muvofiq qilib, to'g'ri qarorlar qabul qilishi jarayonida subbatlar, so'rovnomalalar, testlar o'tkazish asosida ularning fikri, dunyoqarashi, xato va kamchiliklarini aniqlash, ta'lim-tarbiya natijalarini o'rganish, xulosalar tayyorlashda nazariy va uslubiy darajasi, pedagogik mahorati va shaxsiy sifatleri, axloqiy fazilatlarga ega bo'lish san'ati va ko'nikmasini amalga oshiradi. T'yutor o'zining ixtisaronligi, bilim darajasi, ustozlik mahorati, ongi, jamiyadagi obro'si, o'zini ijodiy tarzda namoyon qilishi, jamoadagi muhimni sezishi, eng muhimni olib borayotgan ish faoliyatini aniq rejalashtirish, turli-tuman vaziyatlarini tahlil qila olishi, talabaning o'ziga jalb etishi va ishtirok olishi, so'z bilan ish birligini ta'minlashi kabilar uning asosiy kompetensiyasi hisoblanadi.

Ushbu uslubiy qo'llanmada t'yutor pedagogik faoliyatini tashkil etish va uni takomillashtirish, talabalarining mas'uliyati va ma'naviyatini yuksaltirish, o'z kasb mahorati va zamonaviy tafakkuriga ega bo'lish, tarbiya jarayonini boshqarishda har tomonlama to'g'ri qarorlar qabul qila olish, jamiyatning tarqiy etishida talabalarining hayotiy darajalarini puxta bilishi va bu sohada iloji boricha katta tajriba hosil qilishi, tarbiya jarayonini boshqarishning eng samarali usullari kabi masalalar ilmiy-pedagogik jihatdan takomillashtirilgan.

Shuningdek ushbu uslubiy qo'llanmada t'yutorning o'z-o'ziga nisbatan munosabatlari, o'z-o'zini anglashi va talabalar jamoasini mustahkamlash tajribalariga ega bo'lish, o'z faoliyatini ijodiy tashkil etish, oliy maktab pedagogik jamoasida, jamoat tashkilotlari uzviyligida talabalar tarbiyasini doimo nazorat qilishni takomillashtirishning

metodik jihatlari va ularning rejalari yoritilgan.

“Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi”, “Uzluksiz ma‘naviy tarbiya konsepsiyasi” va mazkur faoliyatga oid boshqa me‘yoriy-huquqiy hujjatlarda belgilangan vazifalarni amalga oshirishda ushbu uslubiy qo‘llanma muayyan darajada xizmat qiladi.

I. BOB. TYUTOR PEDAGOGIK FAOLIVATINI TASHKIL ETISHNING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI

1.1. Tyutor pedagogik faoliyatining tushunchasi va mohiyati.

Yangi O‘zbekiston taraqqiyotida mamlakatimizda yoshlarning o‘rni va nufuzini yuksaltirish, ularning haq huquqlarini, qonuniy manfaatlarini ta‘minlash, qobiliyat va imkoniyatlarini ro‘yobga chiqarish, ularni jamiyatda faol va bunyodkor a‘zosi ga aylantirish borasida izchil va ko‘lamdor ishlar amalga oshirilmog‘da. Ma‘lumki, yoshlar yangicha fikrlashga, yangi-yangi g‘oyalarni amalga oshirishda muammolarni ijodiy va nostandart yondashuvlar asosida hal etishda ularning bilim olishi, ilm-fan, innovatsiyalar, adabiyot, san‘at va sport sohasidagi iste‘dod va salohiyatini yuzaga chiqarish, ijtimoiy-siyosiy hayotida faol ishtirok etishi uchun barcha sharoitlarni yaratish kabilar davlatimiz rahbarining yoshlar bilan ishlash tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risidagi bir qator farmonlarida yetakchi o‘rinni egallagan.

O‘zbekiston respublikasi Prezidentining 2019 yil 8 oktyabrda gi “O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta‘lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida” gi farmoni hamda Oliy va o‘rta maxsus ta‘lim vazirining shu asosda 2021 yil 30 sentyabrda qabul qilingan buyrug‘i va nizomi asosida OTMlarida tyutorlik tizimi joriy qilindi. Tyutorlik tizimida oliy ta‘lim daroghalaridan jamiyat uchun kerakli va uni boshqaradigan yetuk mutaxassislar tayyorlash zamon talabiga mos, irodali, har tomonlama mulohazali, manfaatlari bunyodkorlik g‘oyasiga sodiq yosh kadrlarni tarbiyalash tarbiya jarayonini tizimli va samarali amalga oshirishning muhim shakli va vositalari asosida talaba shaxsini rivojlantirish, ularni ta‘lim muassasasi, respublika va xalqaro miqyosdagi tanlov va olimpiadalarda munosib ishtirok etishini tamimlash, bo‘sh vaqtini mazmuni o‘tkazish yig‘it-qizlarni kasbga yo‘naltirish, Vatanga muhabbat ruhida tarbiyalash, turli ilmiy to‘garaklarga jalb etish hamda muammo va kamchiliklarini bartaraf etish, ularga atroficha yechim topish kabilarini amalga oshirish vazifalari belgilangan.

Davlat oliy ta‘lim muassasalarida tyutorlik faoliyatini tashkil etish tartibi to‘g‘risidagi qabul qilingan namunaviy Nizomning umumiy qoidalarida ko‘rsatilishcha tyutor- bu oliy ta‘lim muassasasida faoliyat